

אבי מורי, בעל הבית
אבהות חרדית בישראל:
פרקטיקה, שינויים, חידושים ותמורות

חיבור לשם קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה

מאת: **דבורה ווגנר**

היחידה ללימודים בינתחומיים,
התוכנית ללימודי מגדר

הוגש לסנאט של אוניברסיטת בר אילן

אייר התשע"ח

רמת גן

תקציר

מחקר זה בוחן ומאפיין דגם אבהות חדש וייחודי שאותו כיניתי דגם האברך הפעיל. מודל זה מתייחס לאברכי כולל חרדיים המתפקדים כאבות פעילים. מחקרים רבים מצביעים על השינויים המטלטלים שעוברת החברה החרדית בישראל. הסדר רב שנים אפשר לגברים שהצהירו 'תורתו אומנותו' להיסמך על פרנסת נשותיהם שעבדו כמורות וטיפלו בבית ובילדים. בשלושה העשורים האחרונים מתרחש בהדרגה שינוי מהותי בתעסוקת נשים חרדיות בשל רוויה במקצועות ההוראה שבהן הועסקו בוגרות בית יעקב. עיקרו של שינוי זה הוא השתלבותן של נשות אברכים במגוון רחב של מקצועות שדורשים את מחויבותן ונוכחותן גם בשעות שחורגות מן הזמן שבו ילדים מצויים במוסדות הלימוד. חפיפה מסוימת בין סדרי הלימוד בכוללים לבין שעות היציאה אל בתי-הספר והגנים וחזרתם של הילדים הביתה, מאפשרת לאבות ללוות את הילדים בבוקר ולקבל את פניהם עם שובם. שהיית אבות במחיצת ילדיהם כמטפלים המרכזיים מעוררת עניין, במיוחד לנוכח המבנה השמרני וההיררכי של החברה החרדית.

מחקר זה מעמיד במוקד את שני הרכיבים העיקריים של דגם האברך הפעיל: לימוד תורה התורם להבניית הזהות הגברית, ומעורבות בגידול הילדים התורם להבניית הזהות ההורית. כדי לשמר את עולם הישיבות הקדושות, החברה החרדית דורשת מבניה התמסרות טוטלית ללימוד תורה, התמסרות הבאה לידי ביטוי בויתור על תפקידיו המסורתיים של הגבר – הגנה ופרנסה, קרי, שירות בצבא ויציאה לעבודה. במקביל, היעדרן של הנשים מן המרחב הביתי שעה שהילדים חוזרים ממסגרות הלימוד, יצר ריק, פסיכולוגי במהותו, ששאב לתוכו את האבות, גם על חשבון לימוד תורה. ההשלכות של התחרות בין שתי הזהויות המנוגדות – הזהות הגברית והזהות ההורית – הן פגיעה במעמדם הגברי של האברכים כמי שאינם מפרנסים, מצד אחד, ואינם לומדים תורה באופן מלא, מצד שני. לצד זאת, אבהות מעורבת נתפסת כעדיפה על-פני מסירת הילדים לטיפול שאינו הורי.

באמצעות ראיונות עומק, מחקר זה חושף את ההיבטים המרכזיים בדפוסי כינון הגבריות והאבהות של אברכים פעילים. עבודת השדה מעלה הבדלים בין-דוריים מהותיים בין דור האברך הפעיל לדורות הקודמים. השתתפותם של אברכים פעילים בעבודות הבית וההורות היא גדולה לאין שיעור בהשוואה להשתתפות של אבות חרדיים מדורות קודמים בגידול ילדיהם. דמות האברך בדורות קודמים הייתה דמות אב נוכחת-נפקדת. הדוגמה האישית שהוא גילם עבור ילדיו הייתה מרוחקת ואיקונית. לעומת זאת, דמותו של האברך הפעיל היא דמות של אב פעיל, מעורב וקרוב לילדיו. הדוגמה האישית שהוא מגלם עבור ילדיו היא דוגמה מוחשית ונגישה. שינוי זה קשור לתפיסות עדכניות של הורות פעילה והשפעותיה על המשכיותה של החברה החרדית. אבהות מעורבת נתפסת כחיונית לקשר קרוב ומשפיע בין אבות וילדיהם. החשש מפני עריקת דור העתיד למגזרים אחרים מכשירה – חלקית לפחות – את פעילותם המוגברת של האבות הנחקרים בזירה הביתית גם על חשבון סדרי לימוד.

המסקנות העיקריות של מחקר זה הן:

- (1) כדי לשמר את המבנה החברתי החרדי שבו גברים לומדים תורה ונשים מפרנסות, יש לפרק מבנה חברתי אחר שבו גברים מפרנסים ונשים מטפלות בענייני הבית וההורות.

- (2) שילובן של נשות אברכים בשוק העבודה פתח בפניהן עולם אפשרויות חדש ומרתק. ההבנה כי "החזקת אברך" היא המכשירה את יציאתן לשוק העבודה, מעודדת תמיכה הדדית של נשים חרדיות ואברכי כולל. בעבודתן, הנשים מאפשרות לגברים ללמוד תורה, ובטיפול בילדים, הגברים מאפשרים לנשים להתפתח בעבודתן.
- (3) הרחבת המושג "מצוות חינוך", וכן פרשנויות ייחודיות למהות התפקיד ההורי, מקילות את המעבר מסדר יום הכולל לימוד תורה מלא לסדר יום הכולל לימוד תורה ואבהות פעילה.
- (4) דגם האברך הפעיל הוא ייחודי גם ביחס להורות בדתות אחרות שבהן נשמרת חלוקת עבודה מסורתית של גברים מפרנסים ונשים המטפלות בבית ובילדים.